

Kimliği Farklı Boyutlar Üzerinden Okuma: Çanakkale İli Örneği*

Reading Identity Through Different Dimensions: The Example Çanakkale Province

Assiye AKA**

Öz

Çoklu kimlikler çağının yaşandığı günümüz dünyasında kimlik kavramının oluşumunu, kavramın üretildiği yapıları ve aynı zamanda bu kavramı farklı boyutlarıyla mercek altına yatırmak bir kez daha önemli hale gelmiştir. Çünkü küreselleşme süreciyle birlikte bir taraftan sınırlar ortadan kalkarken diğer taraftan da yeni sınırlar oluşmaktadır. Kimlik bir bilinçlenme sorunudur. Daha doğrusu kişinin kendisi hakkında bilinçsizce oluşan algılama biçiminin görünür hale gelme sürecidir. Bu hem bireysel hem de toplumsal düzeyde geçerlidir. Farklı kimlik tipleri baskın ve egemen kurumlar tarafından kaynaklanırseler de yalnızca toplumsal aktörler onları içselleştirdiğinde, kendi anlamlarını bu içselleştirme etrafında örgütlediklerinde kimlik haline gelir. Bazı kimlik tanımları toplumsal rollere denk düşebilir; sözelimi bir toplumsal aktörün bakış açısına göre en önemli kimliği ‘baba olmak’ olabilir. Ancak kimlikler, içerdikleri özün ve bireyleşme süreçleri bakımından, rollerden daha güçlü anlam kaynaklarıdır. Kimlikler anlamı, roller ise işlevi örgütler. Anlam derken, bir toplumsal aktörün eyleminin amacına yerleştiği sembolik tanım kastedilmektedir. Castells’e (2006, s. 6) göre ağ toplumunda birçok toplumsal aktör için anlam, zaman ve uzam içinde kendini koruyan asal bir kimlik (bu başkasını çerçeveleyen bir kimliktir) etrafında örgütlemiştir. Charles Taylor (1989) ise kimliğin oluşmasında bireysel seçime daha fazla vurgu yapar. Bir dilin başlatıcısı olma toplumu oluşturan belli rol ve statüleri işgal eden insanların arasında devam eden diyaloga katılmayı gerektirir. Böyle bir diyalog yoluyla bireyler o dildeki fikirlerle, bilişsel yapılarla ve deneyimlerle tanışmış olurlar. Bu sayede bireyler sadece dili değil aynı zamanda dünyayı anlamayı da öğrenirler. Ayrıca onlar toplumun inançlarıyla, değerleriyle ve mitleriyle de temas etmiş olurlar. Bu çalışmada farklı kimlik tiplerinin (toplumsal rol kimliği, ulusal ve yerel

* Bu makale 2010 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi BAP’de kabul edilen Sosyal ve Kültürel Kimliklerin Oluşma Süreci ve Farklı Kimliklerin Birarada Yaşayabilme Olanakları: Çanakkale İli Örneği adlı projeye dayanılarak hazırlanmıştır.

** Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi B.İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi Bölümü, akaasiye@comu.edu.tr

kimlik, cinsiyet kimliği, dinsel kimlik, birey temelli kimlik, siyasi kimlik) farklı bileşenlerle (toplumsal cinsiyet, teknoloji, sorumluluk ve adalet) olan ilişkisi analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada yöntem olarak nicel araştırma tekniği olan soru formu-survey uygulanmıştır. Araştırmanın evrenini Çanakkale Merkez Bölgesi'nde yaşayanlar oluşturup (yerli ve göçmen) amaçlı örneklem yoluyla 200 kişi ile anket yapılmıştır. Elde edilen veriler SPSS Windows programı ile analiz edilmiş olup, tek yönlü ve çift yönlü frekans tabloları oluşturularak veriler analiz edilmiştir. Çalışmada farklı kimlik tipi kadının kamusal alanda çalışması fikrini desteklemeyen; iş alımlarında cinsiyetin rolü belirleyici faktör olarak saptanmıştır. Aynı zamanda farklı kimlik tipi ile teknoloji (televizyonda izlenen programın etkisi, internette geçirilen süre) arasında; farklı kimlik tipi ile sorumluluk anlayışı arasında; farklı kimlik tipi ile adalet duygusu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, cinsiyet kimliği, teknoloji, sorumluluk, adalet

Abstract

In today's world which is the age of multiple identities, to analyze the formation of the concept of identity, the structures out of which this concept is produced as well as the concept itself with its multiple dimensions have gained importance once again. While boundaries have disappeared in the process of globalization on the one hand, there are new boundaries on the other. Identity is a matter of awareness. Indeed, it is the process of making one's way of perception that develops unconsciously about him/herself visible. This is true on both individual and social levels. Though different types of identity can result from dominant and hegemonic institutions, they become identities only when social actors internalize them and organize their meaning around this internalization. Some definitions of identity can coincide with the social roles; for instance, "being a father" may be the most important identity in a social actor's view. But identities are more powerful sources of meaning than roles in the process of self-development and individualization. Identities organize meaning, roles organize a function. Meaning in this context is the symbolic definition a social actor attributes to the purpose of his/her act. According to Castells, for many social actors in network society, meaning is organized in relation to the main identity (which frames another one) which protects itself in space and time. Charles Taylor (1989) places more emphasis on individual choice in the formation of identity. Being the initiator of a language requires one to participate in the ongoing dialogue between people who form the society with certain roles and status. Through such a dialogue individuals would come across the ideas, cognitive structures, and experiences in that language. Thus, they would acquire not only the language but also the understanding of the world. Besides, they would come into contact with the beliefs, values and myths. This study attempts to analyze the relation of different identity types (social role identity, local and national identity, gender identity, religious identity, individual-based identity, political identity) to different components (gender, technology, responsibility and justice). In the study a quantitative research method, the questionnaire-survey is applied. The study centers on the population (native and immigrant) living in the central Çanakkale region, and 200 people were interviewed through purposive sampling. The acquired data were analyzed through SPSS Windows program and by creating one-way and two-way frequency tables. In the study while the different identity types do not support the working of the women in the public sphere, the role of the gender is observed to be the determining factor in employment. At the same time, there is a statistically meaningful connection between different identity types and technology

(the effect of the program watched on TV, the time spent on the internet); different identity types and responsibility; different identity types and justice.

Key Words: *identity*, gender, technology, responsibility, justice

Giriş

Gündelik yaşam pratiklerimizin her anında yanımızdan hiç ayırmadığımız kimliğimizin/kimliklerimizin oluşumu pek çok disiplinin araştırma nesnesi olmuş ve bu konunun birçok yönü farklı açılardan tartışılmaya değer bulunmuştur. Kimlikler çağı olarak adlandırılabilir olan günümüz dünyasında kimlik, evrensel varlıkların bütünü ile ilgilidir. Diğer bir deyişle, kimlik nesnelerin, maddelerin, insanların ve genel anlamların göz önünde bulundurulması anlamına gelir (Jenkins, 2004, s. 4).

Kimlik konusunda literatürde pek çok tanım yapılmış bile olsa henüz üzerinde uzlaşılan bir tanıma rastlamak mümkün değildir. Bu tanımlardan bazıları şunlardır. Kimlik, insanların anlam ve tecrübe kaynağıdır (Castells, 2006, s. 12). Calhon'a (1994, s. 9-10) göre ise kimlik, ismi olmayan insanlar, benlik ve öteki, biz ve onlar arasında birtakım ayrımların yapılmadığı diller ya da kültürleri bilmiyoruz... kendini bilmek -ki her ne kadar bir keşif gibi gelse de aslında her zaman bir inşadır- ötekiler tarafından belli bir tarzda bilinmeye yönelik iddialardan asla ayrılamaz.

Dobry'e (1986, s 159) göre kimlik insanın bireyselliğine, kendi benlik duygusuna, kendisi hakkındaki duygu ve fikirlerine atıf yapılarak kullanılmasıdır. Bireylerin karşılıklı etkileşimlerinin oluşturduğu kimlik yapıları da süreklilik gösteren bir biçimlenme sürecidir (Subaşı, 2005, s. 300).

Brubaker ve Cooperin ifadesiyle (2000, s. 8); Kimlik eylemin araçsal olmayan kodların altını çizmek için kullanılır; bireylerin karşısında aynılıkları veya zaman ötesi aynılıkları işaret etmek, sözde merkezi yakalamak, kişiliğin kurumsal bakışı açısından; böyle bir merkezi inkar etme, sürekliliğin altını çizme; etkileşimci dayanışmanın gelişmesi ve kolektif kendiliği anlama; kendiliğin çağdaş deneyiminin parçalanmış niteliğini vurgulamak; kendiliğin değişen yama ile birlikte söylem parçalarıyla ve farklı bağlamlarda olası aktivasyonları birleştirmek için kullanılan bir kavramdır (Subaşı, 2005, s. 300'de aktarıldığı gibi).

Tanıtım belgesi olarak kimlik/kimlikler sosyal yapılar içinde üretilip yeniden üretilen bir özellik taşımaktadır. Kimlikler baskın ve egemen kurumlar tarafından kaynaklanırseler de yalnızca toplumsal aktörler onları içselleştirdiğinde, kendi anlamlarını bu içselleştirme etrafında örgütlediklerinde kimlik haline gelir. Bazı kimlik tanımları toplumsal rollere denk düşebilir; sözelimi bir toplumsal aktörün bakış açısına göre en önemli kimliği 'baba olmak' olabilir. Ancak kimlikler, içerdikleri özinşa ve bireyleşme süreçleri bakımından, rollerden daha güçlü anlam kaynaklarıdır. Kimlikler anlamı, roller ise işlevi örgütler. Anlam derken, bir toplumsal aktörün eyleminin amacına yerleştirdiği sembolik tanım kastedilmektedir. Castells'e göre ağ toplumunda birçok toplumsal aktör için anlam, zaman ve uzam içinde kendini koruyan asal bir kimlik (bu başkasını çerçeveleyen bir kimliktir) etrafında örgütlemiştir. Castells birey kimliğinden çok kolektif kimliğe odaklanır. Ona göre aslında bireycilik de "kolektif kimliğin ancak bir parçası olabilir" (Castells, 2006, s.14). Castells burada kimliğin daha çok kolektif boyutunu vurgulamaktadır.

Charles Taylor (1989) ise kimliğin oluşumunda bireysel seçime daha fazla vurgu yapar. Bir dilin başlatıcısı olma ‘toplumu oluşturan belli rol ve statüleri işgal eden insanların arasında devam eden diyaloga katılmayı gerektirir. Böyle bir diyalog yoluyla bireyler o dildeki fikirlerle, bilişsel yapılarla ve deneyimlerle tanışmış olurlar. Bu sayede bireyler sadece dili değil aynı zamanda dünyayı anlamayı da öğrenirler. Ayrıca onlar toplumun inançlarıyla, değerleriyle ve mitleriyle de temas ederler (Bailey, 1977).

Çalışmanın kuramsal çerçevesinde ağırlıklı olarak Jenkins’in (2004) “Sosyal Kimlik” ile Burke ve Stets’in (2009) “Kimlik Teorileri”nden faydalanılmıştır. Jenkins (2004, s. 5) bu kitabında kimlikle ilgili bireysel ve kolektif olarak önemli noktalarda benzerliğin paylaşıldığını; bireysel ve kolektivitinin rutin bir şekilde birbirine karıştığını; yalnızca etkileşim içinde var olduğunu; üretilen ve yeniden üretilen her bir süreçte ortaya çıkan durumun benzerlikler gösterdiğini ve bu nedenle kimliğin teorileştirilmesinde bireysel ve kolektiviteye eşit ölçüde yer verilmesi gerektiğini söyler. Burke ve Stets de (2009, s. 1-3) benzer şekilde birey üzerine vurgu yapmalarına rağmen genellikle bireylerin sosyal yapı bağlamında inşa edildiğinin altını çizerek. Cooley’in (1902) dikkat çektiği gibi, birey ve toplum aynı zincirin iki halkasıdır (Burke ve Stets, 2009, s.1-3’de aktarıldığı gibi). Coleman (1990) gibi Stryker (1980) ve arkadaşları da toplumun (sosyal yapının) bireylerin eylemleri ile yaratıldığını, bu eylemlerin sosyal yapı bağlamında yaratılmasına rağmen, bireylerin yarattığı ve bu bağlamdan etkilendiğini kabul etmektedirler (Burke ve Stets, 2009, s. 1-3’de aktarıldığı gibi). Bu bakış açısı yazarların -kimliğin bireysel ve kolektif olarak karşılıklı bir etkileşimle oluştuğu noktasında- hemfikir olduklarının işaretidir. Burke ve Stets (2009, s. 1-3) kimliğin anlamlar seti olduğunu; anlamların toplumda belli bir rolü işgal etmekle ve belli bir grubun üyesi olmakla onu tanımlayanlar açısından oluştuğunu söylerler. Onlara göre emsalsiz bir kişi olarak kadın ve erkeği tanımlayan ancak belli iddialardır. Örneğin insanlar bir öğrenci, bir işçi, bir eş, bir aile (bunların işgal ettikleri rollerdir), bir kardeşliğin üyesi veya demokrat partinin bir üyesi olduklarında bu roller onların kendi kendilerine başvurdukları anlam kaynaklarıdır. İnsanlar çoklu kimliklere sahiptir çünkü onlar çoklu rolleri işgal ederler ve aynı zamanda çoklu grubun üyeleri olduklarından dolayı çoklu bireysel karakteristikleri de oluştururlar. Fakat bu kimliklerin anlamı toplumun diğer üyeleri tarafından da paylaşılır. Kimlik teorisi çoklu kimlikleri talep etmek için bireylerin sahip oldukları çok özel anlamları açıklamaya çalışır. Diğer bir ifadeyle herhangi bir kişi için bu çoklu kimliklerin birbirleriyle nasıl ilişkilendiğini ve bu kimliklerin bireylerin davranışlarını, düşüncelerini, duygularını nasıl etkilediğini ve onların sahip oldukları kimliklerle topluma serbest bir biçimde nasıl bağlandığını gün ışığına çıkarmaya çalışır. Temelde kimlikler bireylerin toplumsal pozisyonlarına göre onları karakterize eder.

Kimliği modernlikle, anti-özcü yaklaşımla ve yapısal sembolik etkileşimle analiz eden farklı kuramsal yaklaşımlar söz konusudur¹ Kimlik literatüründe kimliğin bireysel ve kolektif boyutunun yer aldığı tartışmalarda Connolly (1995, s. 251)² bireysel ve kolektif

¹ A. Aka (2010) Kimliğe Teorik Yaklaşımlar...17-24

² W. Connolly (2005, s. 251) Kimlik ve Farklılık adlı eserinde özgürlük ve toplumsal rollerin niteliği konusunda şunları söyler: “Bireysel ve kolektif kimlikler özgürlük kanalıyla bağlanır. Eğer birey kendini özgür biri olarak tanımlarsa, davet edildiği toplumsal roller ile benimsediği amaçlar arasında tutarlı olur. Eğer insanlar kendilerini özgür bir halk olarak görmek isterlerse, üzerine aldıkları seçim sorumluluğuyla ilgili devlet kuramlarının en fazla değer verdikleri kolektif amaçları teşvik edecek etkinin barındırıldığına

tif kimlikler arasında iki bağlantı noktası olduğunu söyler: Bunlardan birincisi özgürlük diğeri de toplumsal rollerin niteliğidir (toplumsal rollerin baskıcı ya da aşırı derecede kısıtlayıcı olduğu durumlar). Brewer ve Gardner da (1996) kimliğin bireysel ve kolektif boyutlarını ayırtlandırırlar. Onlar bu ayrıntıda kolektif kimliğin tüm kavramlaşmalarının bireyin benlik temelli olduğu fikrine işaret ettiği varsayımını kabul ederler. ‘Kimlik çağı’ gürültü ve öfkeyle doludur. Kimlik arayışı böler ve ayırır; ne var ki, ayrı ayrı kimlikler oluşturmanın riski, bireysel olarak yaşanan korkuları ve endişelerin aşabileceği askılar aranmaya, diğer bir deyişle benzer biçimde korkulu ve endişeli bireylerin eşliğinde kötü ruhlar göndermeye yönelir. Bireysel olarak yüzleşilen risklere karşı kolektif bir güven sağlanıp sağlanamadığı konusu tartışmalı bir sorundur, ama başkalarının ortaklığında bir barikat kurmak yalnızlıktan anlık bir kurtuluşu sağlar (Bauman, 2001, s. 188). Jonathan Friedman’ın belirttiği gibi, “küreselleşen dünyada ‘gerçekleşmeyen bir şey varsa, o da sınırların kaybolmakta oluşudur” (Bauman, 2001, s. 188’de aktarıldığı gibi). Sınırlara çit çekilmesi halen mevcut olan kimlikleri korumak için çizilmektedir. Frederick Barth’ın açıkladığı gibi “görünüşte paylaşılan komünal kimlikler telaşla çizilen sınırların yan ürünüdür (Bauman, 2001, s. 188’de aktarıldığı gibi).

Bu makalenin konusu da katılımcıların ait hissettikleri kendilerini tanımlama biçiminden yola çıkarak kimliği farklı boyutlarıyla okuyabilme çabasıdır. Çalışmada farklı kimlik tiplerinde toplumsal cinsiyetin, teknolojinin, sorumluluk ve adalet duygularının belirleyici rolünün olup olmadığı analiz edilmeye çalışılmıştır. Aşağıda kimlik tiplerinin oluşumunda belirleyici olduğu düşünülen toplumsal cinsiyet, teknoloji, sorumluluk, adalet kavramlarının kimlikle olan ilişkisi kısaca ayrıntılandırılacaktır.

Kimlik ve Cinsiyet Kimliği: Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkek arasındaki farklılıkların sadece biyolojik farklılıklar olmadığını vurguladığı gibi, bu biyolojik farklılıkların sonucu olarak ortaya çıkan sosyal ve kültürel değerlerin oluşturduğu farklılıkları işaret etmek için de kullanılmıştır. Böylece toplumsal cinsiyete ilişkin kategoriler, örneğin kadınlık ve erkeklik kavramına içkin olan davranışlar, kişilik özellikleri, roller, tümü aslında sosyal ve kültürel bir dizi yapı dolayında oluşturulmuş kategorilerdir. Nicholson’a (1994) göre bu kategoriler toplumsal olarak oluşturuldukları ölçüde, sabit ve evrensel tanımlara sığdırılmazlar, tam tersine toplumsal değişim sürecinde değişip, dönüşürler. (Dedeoğlu, 2000, s. 142’de aktarıldığı gibi).

Toplumsal cinsiyet kavramının farklı bir kullanımı, kadınla erkek arasındaki ayrımın ilişkisel boyutlarını ortaya çıkarmak için geliştirilmiştir. Kandiyoti’ye (1998) göre bu kavram sosyal ilişki olarak açıklayan yaklaşım aslında, kadın ve erkek olmanın, nasıl kurumsal alandaki kaynaklara giriş, bunların kullanım hakkı ve bu hakların kontrol alanlarında yeniden üretildiğini tanımlamaktadır (Dedeoğlu, 2000, s. 142’de aktarıldığı gibi). Kadın ve erkek olmak gibi heterojen sosyal kategoriler, toplumsal cinsiyet kavramının bu anlamı ile açıklanmaya çalışılmıştır. Moore (1994) ve Nicholson’a (1994) göre, kadın-erkek olmaya ilişkin kimlikler ve bu kimliklere tekabül eden farklılıklar, hem üzerinde sürekli mücadele edilen hem de çelişkili alanlara denk düşmektedir. Yine de, bu ‘kadın ve erkek olmak’ kategorileri içinde yer alan ilişkiler ve farklılıkların analizi belirli bir

inanmaları gerekir. Toplumsal rollerin baskıcı ya da aşırı kısıtlayıcı niteliğinde ise bireyler bu rollerden kaçamıyor ya da onları değiştiremiyorsa, ötekilerin bireyin bu değerlendirmeleri konusunda fikir birliği içerisinde olmaları ve bu rol ile

tarihsel ve sosyal çerçeve içinde değişiklikler göstermektedir (Dedeoğlu, 2000, s. 143’de aktarıldığı gibi).

Toplumsal cinsiyet ve kimlik üzerine farklı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar cinsiyet kavrayışının başlangıcını açığa çıkarır ve özcü cinsiyet dikotomilere meydan okur. İnşacılık cinsiyeti, etkileşimciliğin başarısı olarak kavramsallaştırır. Bir kimlik dil değişimi ve sosyal performans yolu ile sürekli olarak yeniden müzakere edilir. Bu bakış açısını savunan araştırmacılar kadınsı ve erkeksi belirlenmenin özneliğini açıklarlar. Semboller ve normlar bu özneliği başlatır, sürdürür veya sınıflandırır. Irving (1994, s. 11) adolesan cinsiyet kimlik yaklaşımını benimser. Irving inşa edilmiş baskın dokuz kimliği alır. Bu kimlikler kimliğin inşa edilmesine ve kimlik-temelli deneyimlere katkıda bulunur. Bu dokuz kimlik şunlardır: Cinsiyet ilişkisi, cinsiyet kimlikleri, yeniden üretim stratejileri ve davranışları, cinsiyetin dili ve kamusal söylem, ailenin rolü, yeniden üretilmeyen cinsiyet, cinsiyetin amacı ve memnuniyetin rolü, beden anlamı ve bilgisi ile cinsel şiddettir. Irving ayrıca çeşitli sosyal alanlarda olduğu için cinsiyet kimliğini renklendirebilen kültürel farklılıkları açıklar. Bu çalışma cinsiyet topluluğunun yeniden müzakeresini, anlamını ve kökenleri açıklayan geniş bir literatüre örnektir (Cerulo, 1997, s. 386’da aktarıldığı gibi).

Aynı zamanda kadın kimliğinin kamusal alanda çalışması ve hangi iş alanlarında istihdam edilmesinin belirli toplumsal tercihlerin etkili olduğuna dair çalışmalar söz konusudur. Örneğin Castells (2006, s. 290) kadınların işverenlere cazip görünmesinin cinsiyetçi özelliklerle açıklanması gerektiğini söylemektedir. Ona göre kadınları, tümüyle cazip bir işgücü kılan özellik, onların emeklerinin toplumsal cinsiyetçi temele dayanmasıdır. Tüm dünyada kadınlar itfaiyeci, tersane işçisi, sanayileşme sürecinde fabrika işçisi olmayı başarmışlardır. Diğer bir ifadeyle, kadınların çalışma yaşamının her alanında başarılı olmalarının nedeni onların emek ve gayretlerinin sonucudur.

Kadınların istihdamını arttıran temel etkenleri şu şekilde sıralayabiliriz: İlk ve en belirgin etken aynı iş için daha az ücret ödenmesidir. Gelişmiş ülkeler başta olmak üzere, üniversite eğitimi de dahil olmak üzere, eğitimin evrensel olarak yaygınlaşmasıyla birlikte, kadınlar, işverenlerin hemen kabul edebilecekleri bir vasıflar toplamını oluşturur hale gelmişlerdir. Buna rağmen kadınların erkeklere göre hala daha farklı ücretlendirildikleri gerçeği de devam etmektedir. İkinci etken ise kadınların esnek çalışma sistemidir. Öyle ki kadınlar yarı zamanlı ve geçici olarak istihdam edilen kesimin büyük bölümünü oluşturur; serbest çalışanların büyük kısmı kadındır, ancak bu oran gittikçe artmaktadır (Castells, 2006, s. 292). Emegın esnekleşmesi bilgi ekonomisinin başlıca niteliklerinden biridir ve zamansal olarak kadınların çalışma hayatındaki esnekliğiyle, işgücü piyasasına giriş çıkışlarıyla yeni ekonominin gereksinimleri arasında bir uygunluk olduğu görülmektedir. Bu uygunluk da cinsiyete dayalı koşuldur.

Kimlik ve Teknoloji: Günümüzde yeni iletişim teknolojileri referans alınmaksızın bir kimliğin varlığından söz edilemez. Yeni iletişim teknolojileri kimliğin inşa edilmesinde temel zemini değiştirmiştir. “Genelleştirilmiş diğerlerini” ve “genelleştirilmiş başkalarını” ‘benliği’ ipucu olarak yeniden çerçevelemiştir (Meyrowitz, 1989). Meyrowitz (1989) yeni iletişim teknolojilerinin kimlikle olan ilişkisini açıklar. Onun çalışması sosyal etkileşim alanını yeniden organize eden elektronik medya tarzlarını incelemektedir. Meyrowitz’e (1989) göre, yeni iletişim teknolojileri sosyal ve fiziksel bağı güçsüzleştirir

veya tamamen koparır. Bu anlamda yeni iletişim teknolojileri eylem alanlarında yeni kırılmalarda kendiliğe/benliğe (self) yerleşir; kamu ve özel alanlar, yeni performans tiplerinin perde arkası ve yeni kolektif oluşum biçimleri iç içe geçer. Örneğin televizyon yüzlerce ‘azınlığın’ varlığını ortaya çıkarır. Dünyayı daha geniş pencereden algılayan insanlar kendilerinin nasıl adaletsiz biçimde izole edildiğini anlamaya başlar. Televizyon, haklarından mahrum kalanlara ve hasara uğrayanlara fiziksel olarak izole edilmelerine rağmen sosyal enformasyona ulaşmasını sağlar (Cerulo, 1997, s. 397-398’de aktarıldığı gibi). Televizyonun kimlik üzerine etkisini inceleyen İmançer (2007, s. 248) ise şunları söyler: “Televizyon içerikleri açısından kimliğin konumlandırılma biçimi oyuna özgü temsili sunumlar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Temsili sunum aracılığıyla kimlik kurma biçimine ‘Biri Bizi Gözetliyor’ tarzı programı örnek olarak verir. Bu programın kimliğin diğerlerine ve ortama göre nasıl şekillendirilmeye çalışıldığına, kısacası kimliğin pazara yönelik stratejilerine iyi bir örnek oluşturduğuna” dikkat çeker.

Bauman’a (2002, s. 59) göre uzmanlardan öğrendiğimiz teknoloji-biçimli davranış reçetelerine bağımlı hale gelmektedir. Bu yumuşak baskıdır, çünkü zulüm hissi vermemektedir. Tersine alışıldık cevap şudur. “Ben şimdi daha akıllıyım ve kaderimin iyi bir efendisiyim”. Ancak bu özgürlük kısıtlamasıdır. Birisinin tarifesine uyuyor ve artık sorunlarla mücadele etmiyorsunuz; başkalarının o sorunları sizden alıp götürmesine izin veriyorsunuz...Özgürlük bağımlılığın zıttı değildir; bağımlılıkla iç içe geçmiştir: Sizler uzmanlardan daha çok hizmet alıp daha özgür olurken, onlara daha da bağımlı hale geliyorsunuz. Demek ki, özgürlük bağımlılığı artırıcı yönde işlev görmektedir (Bauman, 2002, s. 59).

Meyrowitz’e (1989) göre konumlar, farklı kolektivitelerin sınırlarının yeniden oluşturulmasında yeni iletişim teknolojileri belirleyicidir. Bu yüzden şu andaki sosyal hareketler bilgisayar kullanmayı bilenden bilmeyeni ayırt etmekten ziyade, yetişkinlikten çocukluğu ayıran farklılığı büsbütün azaltabilir. Evde çalışmayı ayıran bu çizgi çevrimiçi ve çevrimdışı sınırların kıyaslamasında zayıflayabilir.

Altheide (1995, s. 2-3) yeni iletişim teknolojileri ve kendilik/benlik çalışmasında birbirini tamamlayan sorunları ortaya atar. O yeni iletişim teknolojilerinin, yeni iletişim biçimlerinin -yeni seçkin modellerin, organizasyonun- bilgi temsilleri yarattığını tartışır. Sırasıyla, bu yeni biçimler sosyal aktiviteyi yeniden şekillendirir; onlar güncel pratikleri ve izleri parçalar veya değiştirir ya da yeniden şekillendirir. Bu şekilde, yeni iletişim teknolojileri kendiliğin/benliğin (self) gelişmesini ve kimlik için yeni çevreler yaratır; kolektif onay ve hareketlilik için yeni fırsatlar yaratır. Altheide’nin klavye üzerine çalışmaları bu fikirleri resmeder. Telefonlarla, ATM’lerle, bilgisayarlarla, video oyunları, hesaplarla ve uzaktan kumandalarla deneyimlerinde insan düşüncesi, yeni bir etkileşimin kapısını aralar. O temel modern değişimin başlatıcı olarak klavye teknolojisini tartışır. Fakat klavye bizi geçmişte ulaşmadığımız yerlere kolayca ulaştırırken Altheide (1995, s. 2-3), teknolojinin mümkün kıldığı sosyal etkileşimde ve biçiminde teknolojinin sınırlarını ve yönergesini tartışır. Örneğin klavye teknolojisi çocuklar ve yetişkinler arasındaki mesafeyi azaltır, tersine bir sosyalizasyon sürecini teşvik eder. Benzer şekilde, klavye teknolojisi iş ve oyun alanlarını homojenleştirir. Klavye yetişkinin çalışma ve oyun dünyasını birleştirir. Yetişkinin çalışma alanları ve çocuğun oyun alanları yetişkin dünyasının araçları yolu ile çocuğun oyununu yeniden oluşturur. Altheide (1995, s. 2-3) çok özel

iletişim araçlarının ötesinde, iletişimler arası iktidar ve sosyal kontrolü açıklar. O gerçekliğin algılanmasında bazı insanların savunmasız bir durumda iken, sosyal konumunu belirlemede teknoloji ve iletişim biçimleriyle sağlanan iktidar biçimini tartışır. Bu ve benzer tartışmalarda Altheide (1995, s. 2-3), iç mantıksal düşünce süreçlerinde eylemlerde ortaya çıkan senaryo ile sosyal yaşamın bloke edebileceğini söyler.

Yeni iletişim teknolojileriyle kimikleşme süreçlerinin birbiriyle ilişkili olduğuna dair pek çok çalışma vardır. Örneğin Sherry Turkle (1995) internetin bireysel kimlik üzerindeki etkilerini açıklar. İnternet kullanıcıları birbirlerini etkiledikleri için sanal bir toplumun üyeliğini oluştururlar. İnternet kullanıcılarına tanıklık etme, internet kullanan kişilerin profilini çıkarmada faydalı bir çalışmadır. Buna ek olarak Turkle kendiliğin/benliğin diğer boyutları ile ilişkili olan çevrimiçi kimlikleri tartışan bireylerle görüşür. Turkle bu çalışmayla sanal ve gerçeklik arasındaki dengede nasıl konuşulduğunu vurgular (Cerulo, 1997, s. 398'de aktarıldığı gibi). Diğer bir alanda Reeves ve Nass kitle iletişim araçlarının kimlik oluşumu üzerindeki etkilerini açıklar (Cerulo, 1997, s. 398'de aktarıldığı gibi). Reeves ve Nass bilgisayarda kadın ve erkeğin seslerinin farklılaştığını, ihtiyaç olmadığı halde bilgisayarda insanların daha kibarlaştığını; gerçek yaşamdaki kimlik tarzlarında bireysel alanın algılanmasının ve fiziksel etkilerin farklılaştığını belirtirler. Gerçekten de iletişimin etkisi konusunda yazarlar teknolojinin hızlı gelişmesi için insan beyninin yeterince gelişmediğini ifade ederler. Reeves ve Nass teknolojik bilginin gelecekte teknolojik ürünleri geliştirebileceğini de sözlerine eklerler (Cerulo, 1997, s. 398'de aktarıldığı gibi)).

Kimlik ve Sorumluluk: Kimlik teorileri genel olarak toplumcu ahlak felsefesi ve sembolik etkileşimci perspektiflerden yoğun olarak etkilenmiştir. Bu teorilerde, bireylerin konumu farklı ve sosyal ilişkiler ağına gömülü vaziyettedir. Kimlikler başlangıçta sosyal kurumlarca şekillenir, desteklenir ve sonra da çeşitli sosyal süreçlerde üretilir Henkel (20051, s. 156). MacIntyre'nin (1981, s. 206) ifadesiyle toplumsal geleneğin taşıyıcısı olarak birey fikrinin altını çizer. 'Miras aldığım parçada ne yapıyorum...tarihin parçası olarak kendimi buluyorum... hoşlanıp hoşlanmadığıma göre... bir geleneğin taşıyıcılarından sadece birisiyim'. 'Yaşayan bir gelenek tarihsel olarak yaygın ve sosyal tartışmalarındaki konusuna haline gelir...kısmen mülkiyeti de o gelenek oluşturur'.

Bu perspektifteki kimlik anlayışı için değerler merkezi bir yerde konumlanır. 'Senin kim olduğunu tanıma, iyi ve kötünün ne olduğu sorusuna cevap arayan' ahlak felsefesinde ancak anlaşılır (Taylor, 1989, s. 28). Taylor ahlaki çerçevede algıladığı kimlik konusunun üç boyutuna odaklanır. Bunlar: Başkaları için zorunluluk hissetme (itibar), sorumluluk duygusu (yerine getirme) ve kendilik özsaygısıdır (anlamlılık).

Sorumluluk insan hayatındaki ilk ve temel ilkelerden biridir (Connolly, 1995, s. 130-131). Sorumluluk ve kimlik arayışının temelinde insanlık durumuna karşı duyulan varoluşsal hınç duygusu olabilir ve yerleşik sorumluluk ve kimlik ideallerini değiştirmek için varoluşsal hınç duygusuna karşı savaşılan bir siyaset gereklidir (Connolly, 1995, s. 161).

Kısaca, "insanlar acının nihai olarak orantılı bir sorumlulukla temellendiği bir dünya talep etme eğilimindedirler. Bunun böyle olmadığını apaçık ortada olduğu bir dünyada hınç duygusu geliştirilir. Ancak hınç duygumuzu birinden almamız gerekiyorsa, uygun bir nesnenin de belirlenmesi zorunludur. Dolayısıyla insan taşıdığı tatsız hınç duygusunu yönltebileceği ve onun buna değdiğine kendini inandırabileceği sorumlu bir fail arar. Yoksa varoluşsal hınç duygusunu yüklemek veya başka bir şeye dönüştürmek zorunda

kalır. Sonuçta ısrarlı bir biçimde sorumluluk yükleme dürtüsü kısmen varoluşsal hınc duygusundan kaynaklanmaktadır” (Connolly, 1995, s. 162).

Eğer sorumluluk hem hayat için gerekli hem de varoluşsal hınc duygusuyla abartılmaya son derece açıksa, verilecek en iyi tepki, giderek büyüyen sarmallar için ortam yaratan kuram ve pratiklere meydan okumak, onlarla mücadele etmek, onları yıkmak ve budamak gerekmektedir. Alternatif bir kimlik ve sorumluluk kodunun işin içine dahil edilmesi bu mücadele sürecinin bir parçasıdır. Günah keçileri yaratmakla oluşturulan kurban etme kodu, onun mantığını dile getiren varsayımların ve ısrarların bozulmasıyla engellenir. O halde baskın kimliğin ve belirsiz sorumlulukla ilgili bir doktrin siyasetin idealleştirilmesiyle iyi uyum sağlamaktadır. O zaman siyaset bastırılmış alternatiflerin dile getirilmesinin ve yerleşmiş olarak ortak tutumlarla mücadele edilmesinin ortamı haline gelir. Benzer şekilde belirli sorumluluk pratiklerine gölge düşürecek ve onları altüst edecek bir araç haline gelir (Connolly, 1995, s. 162).

Sorumluluğun toplumsal işlevi ile insanın özü arasında uyumlu bir düzen olduğunu iddia eden kuramların ortaya koyduğu gibi ‘kendi kendini güvenceye alma’ duygusuyla savaşılarak kimlik ve farklılık ilişkilerindeki etik kaygıların yeni boyutlarına karşı farkındalık geliştirilir. Kimlik ve kimliğin idealleştirilmesinde yerleşen varoluşsal intikam unsuruna karşı da duyarlı hale gelinir (Connolly, 1995, s. 162).

Colin Bird de (2004, s. 208) “Statü, Kimlik ve Sorumluluk” adlı makalesinde, çağdaş felsefede sorumluluk kavramının iki şekilde yeniden yorumlandığını belirtir. Birincisi yeniden yorumlanmaya göre sorumluluk kavramının eski hiyerarşik farklılık anlamı unutulmuştur veya baskılanmıştır ve şimdi sorumluluğun bu anlamı insan eşitliği idealleriyle yakından ilişkilendirilmektedir. Bu geçiş uzun bir tarihsel dönemde oluşur ve aydınlanmanın özellikle Kantçılığın devam eden bir mirasıdır. İkinci yeniden yorumlama ise daha çok son zamanlarda olmuştur. Bird (2004, s. 208) son zamanlarda olan bu yeniden yorumlamanın biçimini bazı birliklerdeki mantığı bir araya getirmek için referans almaktadır. Liberallerin ve diğer eşitlikçilerin (egaliteryanların) ısrar ettiği gibi, insanların soyut haklarında ve biçimsel eşitliğinde sorumluluk hissetmek yeterli değildir. Ayrıca insanların somut kimlikleri ve anlamları farklı yorumlamaları sorumluluk nesnesinin bir değeridir. Bu ikinci yeniden yorumlamayı savunan teorisyenler karşılıklı sorumlulukların eşitlikçi ifadesinin gereği olarak kültürler, bireyler ve gruplar ‘kimlikte’ veya ‘farklılıkta’ sorumluluk almayı önerirler. Bird (2004, s. 208) çağdaş felsefedeki sorumluluk kavrayışının bu iki yeniden yorumlamasına karşı iki öneri getirmiştir. Bu önerilerden birincisi; sorumluluk kavramının fonksiyonunun anlaşılması ve ikinci önerisi de ‘kimlik’ ve ‘farklılık’ bağlamında sorumluluk fikrinin anlaşılması gerektiği yönündedir (Bird, 2004, s. 208).

Kimlik ve Adalet: Adalet konusu da oldukça karmaşık ve pek çok disiplinin (sosyoloji, felsefe, siyaset bilimi, toplumsal politika, psikoloji ve hukuk) uzun zamandır üzerinde tartıştıkları bir konu olmuştur. Adalet, toplum yaşamının merkezinde duran ahlaki bir standarttır. Adalet kavramıyla ilgili tartışmaların çoğu, John Rawls’ın, kıt malların (güç, para, sağlık olanakları vb.) dağıtımındaki eşitsizliklerin ancak toplumda en dezavantajlı grupların üstünlüğünü arttırmaya hizmet etmesi halinde meşru gördüğü ünlü ayırım ilkesiyle başlar. Ayırım ilkesini bir adalet ilkesi haline getiren şey, adaletin topluma tarafsız bir gözle bakmayı temel aldığı fikirdir. Rawls’a göre bu şekilde tarafsız bir seçim yapmaya zorlanan insanlar, kendileri o gruba düşmesin diye toplumun en dezavantajlı kes-

imlerinin refahını azami düzeye çıkarmaya çalışacaklar, bu çerçevede, eşitsizlikleri ancak yoksulların refahına katkıda bulunduğu sürece benimsemeye yanaşacaklardır. Rawls'un üç ilke üzerine kurduğu 'hakkaniyet olarak adalet' kuramının bir parçası bu önermeden oluşur (Marshall, 1999, s. 735-736).

Solomon'a (2004, s. 22-23) göre de adalet "dinsel bir düşüncenin çağrışımlarını taşır; muhteşem, kozmik, evrensel ve insan yaşamının varlığı için zorunlu olan bir histir. İdeal bir dünya yönetiminde, ekonomik paylaşım düzeninde veya cezai adalet sisteminde 'olması gereken' durumla (cezalandırılmamış bir suçlunun, yanlış bir şekilde sömürülen bir masumun kalmadığı durum) ilgili bir şeydir; ya da bolluğun ve mutluluğun herkes için olduğu, tanrısal türden bir iradenin insan hayatında karşılık bulduğu ütopyik bir dünya haliyle ilişkilidir".

Bu tür bir adalet anlayışının en vurucu ve doğrudan sonucu, her zaman uzak oluşu, öteki bir şey oluşu; zaten içimizde olan, bize ait olan bir şey değil, umut edilecek, uğruna dualar edilecek ve belki de elde etmenin umutsuz olduğu bir durumdur. Adalet elimizde değildir; belki kişisel bir kaygı nedeni olabilir, ama bireysel sorumluluk konusu da değildir (Solomon, 2004, s. 23).

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın Amacı

Çalışmanın hedefi iki farklı sosyal kategorinin (Çanakkale Yerlileri ve Çanakkale Göçmenleri) kendilerini tanımlama biçimlerinde etkili olan boyutları belirleyebilmektir.

Araştırmanın Yöntemi

Çanakkale İl'inde yaşayan Çanakkale Yerli ve Balkan Göçmenlerinin kimliklerinin oluşmasında belirleyici olduğu düşünülen toplumsal cinsiyet, teknoloji, sorumluluk ve adalet kavramlarının etkisini saptamak için nicel araştırma tekniği olan survey/soru formu/anket uygulanmıştır.

Araştırmanın Soru Cümleleri

Araştırmanın soru cümleleri daha önce özetlenmeye çalışılan kuramsal çerçeve kısmındaki Irving'in cinsiyet kimliği, Sherry Turkle'in teknolojiyi kullanma, Colin Bird'ün sorumluluk ve Solomon ile Rawls'ın adalet görüşlerine dayanmaktadır. Bu kuramlardan hareketle dört soru oluşturulmuştur:

- a. Farklı kimlik tiplerinin oluşmasında cinsiyet etkili midir?
- b. Farklı kimlik tiplerinin oluşmasında teknolojinin (internet, tv) kullanımı etkili midir?
- c. Farklı kimlik tiplerinin oluşmasında adalet anlayışının etkisi var mıdır?
- d. Farklı kimlik tiplerinin oluşmasında sorumluluk ve adalet duygusunun etkisi var mıdır?

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini (E) Çanakkale Merkez Bölgesi oluşturmakta olup; araştırma bütçesinin çok düşük olması ve zaman kısıtı nedeniyle ilçeler, beldeler ve köyler araştırma kapsamının dışında tutulmuştur. Araştırmanın örneklemini ise Çanakkale Merkez Bölgesi'nde yaşayan Çanakkale Yerlileri ve Çanakkale Göçmenleri (Balkan Göçmenleri

ve Türkiye'nin diğer illerinden gelen göçmenler) oluşturmaktadır. Çanakkale merkez nüfusu 96.588 (2009) olup 200 kişiyle anket çalışması yapılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak anket-soru formu kullanılmıştır. Araştırma öncesi konu ile ilgili literatür çalışması yapılmış ve kuramsal çerçeve oluşturulmuştur. Daha sonra kimlik teorilerinden hareketle hipotezler oluşturularak bu hipotezlerin sınanabilmesi için yapılandırılmış anket formu oluşturulmuştur. Anket formunda önce sosyo-demografik sorulara sonra da kimliğin oluşumuna yönelik açık ve kapalı uçlu sorulara ve son olarak da farklılıkların bir arada yaşaması için ortak çözüm önerilerinin neler olabileceğine dair sorulara yer verilmiştir. Anket formu önce yaş değişkenine (yaşlı/orta-yaş/genç) göre uygulanarak plot uygulama yapılmış, anlaşılamayan sorular çıkartılarak/düzeltilerek ya da onlarla yapılan görüşmeler doğrultusunda yeni sorular da eklenerek soru formuna son şekli verilmiştir.

Veri Değerlendirme Teknikleri

Kimliğin oluşmasında etkili olduğu düşünülen toplumsal cinsiyet, teknoloji, sorumluluk ve adalet kavramlarının etkilerini belirleyebilmede SPSS 16.0 istatistik paket programı kullanılmıştır. Tek yönlü frekans tabloları ile örneklemin yüzde dağılımları ve örneklemin genel özellikleri; Ki Kare testi ile değişkenler arası etkileşim analiz edilerek veriler değerlendirilmiştir.

Bulgular

Kimliğin oluşmasında etkili olduğu düşünülen toplumsal cinsiyet, teknoloji, sorumluluk ve adalet kavramlarını analiz etmek için kullanılan betimsel istatistikler aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Genel Kimlik Özellikleri

Değişken	Sayı	Yüzde
Tanımlanan kimlik tipi		
Toplumsal rol kimliği	70	35,0
Ulusal ve yerel kimlik	66	33,0
Birey temelli kimlik	58	29,0
Kimliğin oluşmasında önem sırasına göre ilk üç önemli öğe		
Aile	136	68,7
Eğitim	75	38,9
Sosyo-ekonomik seviye	62	34,1
Katılımcıların yerli ya da göçmen olma durumu		
Çanakkale yerlisi	124	62
Türkiye yerlisi	27	13,5
Balkan göçmeni	49	24,5
Katılımcıların kaçınıcı kuşak göçmen oldukları (dağılımdaki en yüksek ilk üç oran		
Üçüncü kuşak balkan göçmeni	20	10
Dördüncü kuşak balkan göçmeni	15	7,5
İkinci kuşak balkan göçmeni	12	6

Tablo 1'e göre çalışmaya katılan katılımcıların kimlik denilince bu kavramın onlara çağrıştırdığı ilk tanımlama biçimi toplumsal rol kimliğidir (%35,4). Katılımcılara göre kimliğin oluşmasında etkili olan en önemli toplumsal kurum ailedir (% 68,7). Katılımcıların % 62'si Çanakkale Yerlisi (birkaç kuşaktan beri hiç bir yerden göç etmemiş olanlar) ve % 10'u üçüncü kuşak Balkan Göçmenidir.

Tablo 2: Katılımcıların Tanımladıkları Kimlik Tipi ile Kadının Kamusal Alanda Çalışmasını Destekleme Nedeni Arasındaki İlişkinin Dağılımı

Kadının kamusal alanda çalışmasını destekleme nedeni				
Kimlik tipi	Kadının cinsiyet özelliğinden dolayı	Kadın kamusal yaşamda yer almalı	Kadın-erkek eşitliğinden dolayı	TOPLAM
Toplumsal rol kimliği	37 %59,7	6 %9,7	19 % 30,6	62 %100,0
Ulusal ve yerel kimlik	31 %59,6	8 %15,4	8 %25,0	47 %100,00
Cinsiyet kimliği	1 %100,0	0 %	0 %	1 %100,0
Dinsel kimlik	0 %,0	1 %50,0	1 %50,0	2 %100,0
Birey temelli kimlik	28 %50,9	7 %12,7	20 %36,4%	55 %100,0
Siyasi kimlik	2 %66,7	0 %,0	1 %33,3	3 %100,0
TOPLAM	99 %56,6	22 %12,6	54 %30,9	175 %100,0

Tablo 2'deki verilere bakıldığında kendilerini toplumsal rol kimliği ile tanımlayanlar kadının kamusal alanda çalışmasının nedeni olarak kadının cinsiyet özelliğinden (kendilerinin de kadın olması, kadınların daha titiz çalışması, kadınların çalışma yaşamında yer almalarıyla erkeklerin kendilerine çeki düzen vereceğini düşünmeleri, kadınların sahip oldukları olumlu yetenekler; zeki, bilgili, detaycı ve daha anlayışlı olmaları, daha dürüst çalışmaları, anne ruhlu olmalarından dolayı daha adil oluşları, daha aktif oluşları, kadınların da en az erkekler kadar akıllı olmaları, kavga etmemeleri, estetik özellikleri vb.) kaynaklandığını düşünmektedirler (% 59,7). Benzer şekilde kadının kamusal alanda çalışmasının nedeni olarak kadının cinsiyet özelliğinden dolayı olduğunu düşünenlerden kendilerini ulusal ve yerel kimlikle tanımlayanların oranı % 59,6; kendilerini bireysel özelliklerle tanımlayanların oranı % 50,9'dur. Buna rağmen katılımcıların kendilerini tanımladıkları kimlik tipi ile kadının kamusal alanda çalışmasını destekleme nedeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p=0,71>0,05$).

Tablo 3: Katılımcıların Tanımladıkları Kimlik Tipi İle Aileyi İlgilendiren Ortak Konularda Kadınların Eşit Söz Hakkına Sahip Olup Olmadıkları Arasındaki İlişkinin Dağılımı

Ortak karar alma				
Kimlik tipi	Evet	Hayır	Bazen	TOPLAM
Toplumsal rol kimliği	57 %83,8	11 %16,2	0 %0	68 %100,0
Ulusal ve yerel kimlik	53 %82,8	9 %14,1	2 %3,1	64 %100,0
Cinsiyet kimliği	1 %100,0	0 %0	0 %0	1 %100,0
Dinsel kimlik	0 %0	1 %50,0	1 %50,0	2 %100,0
Birey temelli kimlik	51 %87,9	7 %12,1	0 %0	58 %100,0
Siyasi kimlik	3 %100,0	0 %0	0 %0	3 %100,0
TOPLAM	166 %85,1	27 %13,8	2 %1,0	195 %100,0

Tablo 3'deki verilere bakıldığında kendilerini bireysel özelliklerle tanımlayanlardan % 87,9'u; kendilerini toplumsal rol kimliği ile tanımlayanlardan % 83,8'i; ulusal ve yerel kimlikle tanımlayanlardan % 82,8'i aileyi ilgilendiren ortak konularda kadınların eşit söz hakkına sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Bu durumu kısmen Çanakkale Bölgesi'nde birkaç kuşaktan beri yaşayan Balkan Göçmenlerinin demokratik aile anlayışlarıyla kısmen de bölgenin refah düzeyinin yüksek olmasıyla açıklamak mümkündür. Ancak katılımcıların kendilerini tanımladıkları kimlik tipi ile aileyi ilgilendiren ortak konularda kadınların eşit söz hakkına sahip olup olmadıkları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p=0,86>0,05$).

Tablo 4: Katılımcıların Tanımladıkları Kimlik Tipi İle İş Alımlarında Cinsiyetin Rolünün Olup Olmadığı Arasındaki İlişkinin Dağılımı

İş alımlarında cinsiyetin rolü			
Kimlik tipi	Evet	Hayır	TOPLAM
Toplumsal rol kimliği	61 %89,7	7 %10,3	68 %100,0
Ulusal ve yerel kimlik	56 84,8%	10 15,2%	66 %100,0
Cinsiyet kimliği	1 %100,0	0 %0	1 %100,0
Dinsel kimlik	2 100,0	0 %0	2 %100
Birey temelli kimlik	47 %82,5	10 %17,5	57 %100

Siyasi kimlik	3 %100,0	0 %,0	3 %100
TOPLAM	170 %86,3	27 %13,7	197 %100

Tablo 4'e göre katılımcıların kendilerini tanımladıkları kimlik tipi ile kadınların başvurdukları işe alınmalarında cinsiyetin rolü belirleyici faktördür. Tablo 4'deki verilere bakıldığında kendilerini toplumsal rol kimliği ile tanımlayanlardan % 89,7'si; kendilerini ulusal ve yerel kimlikle tanımlayanlardan % 84,8'i; bireysel özelliklerle tanımlayanlardan % 82,5'i kadınların işe alınmalarında cinsiyetin önemli bir değişken olduğunu söylemektedirler. Yüz yüze yapılan görüşmelerde de bazı işlerin niteliğinden dolayı (tamircilik, şöförlük vb.) kadın için uygun olmadığını; bazı işlerde de kadının iş için (hizmet sektöründe) tercih nedeni olduğu yönünde eğilim saptanmıştır.

Ataerkil toplumda erkeklerin geleneksel olarak ürettiği, kadınların geleneksel olarak evi çekip çevirdiği, toplumsal hayata hazırladığı cinsiyete dayalı iş bölümünün bir devamı söz konusudur. Tablo 4'deki veriler de cinsiyetçi iş bölümüne dayalı üretim biçiminin devam ettiğini desteklemektedir. Kadının kamusal alanda çalışması desteklense bile ona yüklenen rol geleneksel değerlerin (hizmet ve işin örgütlenmesi) üretimi biçimindedir. Aynı zamanda Castells'in geliştirmekte olan ülkelerdeki kentlerde kadınların yoğun olarak gayri resmi sektörlerde, özellikle gıda temini ve metropol sakinlerine yönelik hizmetlerde yoğunlaşmaktadır, görüşü de bu verilerle desteklenmektedir. Kadınlar genellikle toplumsal yapının onlara bahşettiği hizmet sektöründe istihdam edilmektedirler.

Burada çok yer kaplayacağı düşünüldüğü için tablo halinde verilemeyen tanımlanan kimlik tipi ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkileri gösteren diğer bulgular ise şu şekildedir: Katılımcıların tanımladıkları kimlik tipi ile kadının kamusal alanda çalışmasını desteklememe nedeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p=0,86>0,05$). Buna rağmen kendilerini toplumsal rol kimliği ile tanımlayanlardan % 75'i; ulusal ve yerel kimlikle tanımlayanlardan % 57,1'i; kendilerini bireysel özelliklerle tanımlayanlardan % 66,7'si kadının kamusal alanda çalışmasını desteklememelerinin nedeni olarak kadınların **duygusal olmalarından** kaynaklandığını düşünmektedirler.

Katılımcıların kendilerini tanımladıkları kimlik tipi ile kadının çalışma yaşamında yönetici konumda olma fikrini destekleme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($P=0,48>0,05$). Buna rağmen her üç kimlik tipi de (kendilerini toplumsal rol kimliği ile tanımlayanlardan % 91,2'si; ulusal ve yerel kimlikle tanımlayanlardan % 80,3'i; kendilerini bireysel özelliklerle tanımlayanlardan % 93,1'i kadının çalışma yaşamında yönetici konumda olma fikrini desteklemektedirler.

Ayrıca tanımlanan kimlik tipi ile kadınların çalışma yaşamına dahil olmasının onları özgürleştirip özgürleştirmediği arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır ($p=0,87>0,05$). Buna rağmen eldeki verilere bakıldığında toplumsal rol kimliği ve ulusal ve yerel kimlikle kendilerini tanımlayanlardan 51 kişi ve bireysel özelliklerle kendilerini tanımlayanlardan 43 kişi kadınların çalışma yaşamında konumlanmalarının onları özgürleştirdiği yönünde görüş bildirmişlerdir.

Tablo 5: Katılımcıların Tanımladıkları Kimlik Tipi İle Televizyonda İzlenen Programın Etkisi Arasındaki İlişkinin Dağılımı

Kimlik Tipi	TV etkisi				TOPLAM
	Eğlenme/mutlu olma/rahatlama/hayata renk katma	Gündemi takip etme/kendini geliştirme	Hiç etkilemiyor	Psikolojiye zarar verme/hınc ve nefreti arttırma	
Toplumsal rol kimliği	18 %29,0	25 %40,3	16 %25,8	3 %4,8	62 100,0%
Ulusal ve yerel kimlik	10 %18,9	25 %47,2	14 %26,4	4 %7,5	53 %100,0
Cinsiyet kimliği	0 %,0	0 %,0	0 %,0	1 %100,0	1 %100,0
Birey temelli kimlik	5 %9,3	25 %46,3	23 %42,6	1 %1,9	54 %100,0
Siyasi kimlik	0 %,0	2 %66,7	1 %33,3	0 %,0	3 %100,0
TOPLAM	33 %19,1	77 %44,5	54 %31,2	9 %5,2	173 %100,0

Tablo 5'deki verilere bakıldığında kendilerini ulusal ve yerel kimlikle tanımlayanlardan % 47,2'si; kendilerini bireysel özelliklerle tanımlayanlardan % 46,3'ü; kendilerini toplumsal rol kimliği ile tanımlayanlardan % 40,3'ü televizyonun gündemi takip etme/de/kişisel gelişimde katkıda bulunan bir araç olarak kendileri üzerindeki olumlu etkileri olduğunu belirtmişlerdir.

Bununla birlikte katılımcıların günlük televizyon izleme sürelerine de bakılmıştır. Katılımcıların % 32'si günde 1-2 saat; % 29'u 2-3 saat televizyon izlerken % 12,5'i televizyon izlememektedir.

Çalışmada ayrıca katılımcıların kendilerini tanımladıkları kimlik tipi ile internet kullanılıp kullanılmadığı arasındaki ilişkiye bakılmış olup (evde/ iş yerinde/ internet kafede vs.) bu ilişki istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p=0,67>0,05$). Buna rağmen kendilerini bireysel özelliklerle tanımlayanlardan % 77,6'sı; kendilerini ulusal ve yerel kimlikle tanımlayanlardan % 77,3'ü; kendilerini toplumsal rol kimliği ile tanımlayanlardan % 68,1'i farklı mekanlarda olsa da internet kullanmakta oldukları saptanmıştır. Buna ek olarak katılımcıların kendilerini tanımladıkları kimlik tipi ile internette geçirilen süre arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,04<0,05$). Kendilerini bireysel özelliklerle tanımlayanlardan % 47,7'si; kendilerini ulusal ve yerel kimlikle tanımlayanlardan % 45,5'i; kendilerini toplumsal rol kimliği ile tanımlayanlardan % 28,9'u günde 1-2 saat internet başında zaman geçirmektedir. Buna ek olarak katılımcıların kendilerini tanımladıkları kimlik tipi ile internet kullanımının faydaları arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamsızdır ($P=0,10>0,05$). Kendilerini bireysel özelliklerle tanımlayanlardan % 44,0'ü; kendilerini ulusal ve yerel kimlikle tanımlayanlardan % 34,5'i; kendilerini toplumsal rol kimliği ile tanımlayanlardan % 34,5'i internetin en önemli faydasının kısa sü-

rede istenilen herhangi bir bilgiye çok rahat ulaşıldığını söylemektedirler. Gözlemlerden ve yüz yüze yapılan görüşmelerden elde edilen verilere göre Çanakkale İl’inde bireysel yaşam biçiminin daha baskın oluşu ve “modern yaşam” biçiminin benimsenmesi insanlar arasında mesafeyi açmakta ve internet aracılığı ile sosyal ilişkiler yeniden kurulmaktadır. Ayrıca televizyon izlemenin ve internet kullanımının yaygın oluşu kitle kültürünün oluşmasında belirleyici olan öğelerdir. Örneğin Chambers’ın (2005, s. 123)’ “modern kitle kültürünün içkin unsurlarından olan röprodüksiyon tekniği, geleneğin yıkılmasını ve imgenin sekülerleşmesini gerektirir. Bu ise, hepimizin farklı biçimlerde “uzmanlar” haline geldiğimiz algısını doğurur. Biz hepimiz, ister masa başındaki bilgisayarlarımız aracılığı ile, isterse de akşam televizyon kanalları arasında zapping yaparak olsun, kitlesel medyanın dilleri içinde dolaşmayı öğreniriz. Bu bizleri, en azından bir “metropol estetiği” olanağı ile, gösterge ve imgelerin kullanımının örtük biçimde demokratikleştirilmesiyle ve beklenmedik gündelik hayat siyasetiyle tanıştırmaktadır” şeklindeki saptaması da kimliğin teknolojiyle belirlenimini desteklemektedir (Chambers, 2005, s. 123).

Tablo 6: Katılımcıların Sorumluluk Hislerine İlişkin Dağılımı

Değişken	Sayı	Yüzde
Katılımcının kendisini sorumluluk sahibi bir kişi olarak görmesi		
Evet	191	96,5
Hayır	6	3
Katılımcının üstlendiği bir işi / bir uğraşısını her zaman bitirmesi		
Evet	176	88,4
Hayır	2	1,0
Bazen	21	10,6
Katılımcının yaptığı herhangi bir işin/ mesleğinin ya da uğraşısının gereklerini yerine getirmesi		
Yerine getirme	164	82,8
Yerine getirmeme	8	4,0
Katılımcının yaptığı görev, iş ya da herhangi bir uğraşısı konusunda öncelikle kime karşı sorumluluk hissettiği		
Kendisine	106	53,3
Ailesine	48	24,1
Hepsi (kendisine, ailesine, kendi sosyal çevresine, topluma, amirine, mesleğine)	18	9
Katılımcının kendi geçmişini merak etmesi		
Evet	159	79,9
Hayır	28	14,1
Bazen	12	6,0
Katılımcının cevabının evet olması durumunda geçmişinin nasıl korunması gerektiği		
Geçmişin korunmasını ama günümüz modern dünyaya da uyarlanması gerektiği	112	61,5
Geçmişin korunmasını ve gelecek kuşaklara aynen aktarılması gerektiği	46	25,3
Modası geçmiş geleneklerin yok olması gerektiği	21	11,5

Tablo 6’da katılımcıların sorumluluk hislerine ait veriler bulunmaktadır. Tabloya 6’ya göre katılımcıların % 96,5’i kendisini sorumluluk sahibi bir kişi olarak görmekte; % 88,4’ü üstlendiği bir işi/bir uğraşmayı her zaman bitirdiğini söylemekte; % 53,3’nün yaptığı görev, iş ya da herhangi bir uğraş konusunda öncelikle kendisine karşı sorumluluk hissettiği; % 82,8’nin yaptığı herhangi bir işin/ mesleğin ya da uğraşının gereklerini yerine getirdiği; % 79,9’unun kendi geçmişini merak ettiği (ailesinin ve atalarının nereden geldiğini, onların nasıl yaşadıklarını, nasıl evlendiklerini, düğün ve ölüm törenlerinde neler yaptıklarını vs.); % 61,5’inin geçmişin korunmasını ama günümüz modern dünyaya uyarlanması gerektiğini düşündükleri görülmektedir.

Ayrıca farklı kimlik tipi ile sorumluluk anlayışı arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($P=0,04>0,05$). Eldeki verilere göre kendilerini toplumsal rol kimliği ile tanımlayanların % 88,4’ü; kendilerini ulusal ve yerel kimlikle tanımlayanlardan % 89,4’i; kendilerini bireysel özelliklerle tanımlayanlardan % 86,2’si yaptıkları herhangi bir işin, mesleğin ya da uğraşının (iş, aile, çevresel meseleler vb.) bütün gereklerini yerine getirmektedirler.

Tablo 7: Katılımcıların Tanımladıkları Kimlik Tipleri İle Adalet Anlayışları Arasındaki İlişkinin Dağılımı

Kimlik Tipi	Eşitlik ve Hakkaniyettir	Devletin Yükümlülüğü ve Sorumluluğudur	Ekonomik ve Politik Güçtür	TOPLAM
Toplumsal Rol Kimliği	22 %34,9	36 %57,1	5 %7,9	63 %100,0
Ulusal Ve Yerel Kimlik	28 44,4	32 50,8	3 4,8	63 %100,0
Cinsiyet Kimliği	1 %100,0	0 %0	0 %0	1 %100,0
Dinsel Kimlik	1 100,0	0 %0	0 %0	1 %100,0
Birey Temelli Kimlik	29 %53,7	25 %46,3	0 %0	54 %100,0
Siyasi Kimlik	2 66,7	1 33,3	0 %0	3 %100
TOPLAM	83 %44,9	94 %50,8	8 %4,3	185 %100,0

Tablo 7’deki verilere göre kendilerini toplumsal rol kimliği ile tanımlayanlardan % 57,1’i; kendilerini ulusal ve yerel kimlikle tanımlayanlardan % 50,8’i; kendilerini bireysel özelliklerle tanımlayanlardan % 46,3’ü adaleti devletin yükümlülüğü ve sorumluluğunda olan haklar bütünü olarak belirtmişlerdir. Bu durum katılımcıların yarısından fazlasının devletin sorumluluğu konusunda farkındalık düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu veriler yukarıda belirtilen Solomon’nun (2004, s. 23) fikirlerini desteklemektedir. Adalet duygusu bireysel sorumluluk konusu değil siyasi erke ait bir durum olarak görülmüştür.

Tablo 8: Katılımcıların Tanımladıkları Kimlik Tipi İle Ülkemizdeki Gelir Dağılımında Adil Bir Bölüşüm Olup Olmadığı Arasındaki İlişkinin Dağılımı

Türkiye’de Gelir Dağılımında Bölüşümün Adil Olması			
Kimlik Tipi	Evet	Hayır	TOPLAM
Toplumsal Rol Kimliği	5 %7,5	62 %92,5	67 %100,0
Ulusal Ve Yerel Kimlik	11 16,7	55 83,3	66 %100,0
Cinsiyet Kimliği	0 %0	1 %100,0	1 %100,0
Dinsel Kimlik	0 %0	2 %100,0	2 %100,0
Birey Temelli Kimlik	0 %0	56 %100,0	56 %100,0
Siyasi Kimlik	0 %0	3 %100,0	3 %100,0
TOPLAM	16 %8,2	179 %91,8	195 %100,0

Tablo 8’e göre katılımcıların kendilerini tanımladıkları kimlik tipi ile ülkemizdeki gelir dağılımında adil bir bölüşüm olup olmadığı arasında istatistiksel olarak ilişki anlamsız olmakla birlikte önemli bir eğilim saptanmıştır. Tablo 8’deki verilere bakıldığında kendilerini bireysel özelliklerle tanımlayanların tamamı (% 100); kendilerini toplumsal rol kimliği ile tanımlayanlardan % 92,5’i; kendilerini ulusal ve yerel kimlikle tanımlayanlardan % 83,3’ü Türkiye’de adil bir bölüşüm (genel kamu hizmetlerinde; eğitim, sağlık ve gelir dağılımında vb.) mekanizmasının işlemediğini düşünmektedirler.

Tablo 9: Katılımcıların Adalet Anlayışlarına İlişkin Dağılımı

Değişken	Sayı	Yüzde
Aile üyeleri arasında miras dağılımı		
Eşit dağıtılıyor	163	83,6
Miras dağılımı aile üyelerine nasıl paylaşılmalı		
Eşit	182	91,0
Ülkede adil bir bölüşüm var mı?		
Adil bir bölüşüm yok	179	91,8
Adil bir dağılım yapılması için ne yapılması gerektiği		
Adil olmalı ama bu mümkün değil	50	27,3
Eğitime göre olmalı	36	19,7
Çalışma koşullarına göre olmalı	33	18
Doğanın kendisine aykırı	21	11,5
Genel kamu hizmetlerinden faydalanmada herkes eşit haklara sahip olmalı mı?		
Eşit haklara sahip olmalı	178	90,8

Tablo 9’da katılımcıların adalet anlayışlarına ilişkin veriler bulunmaktadır. Tablo 9’a göre katılımcıların % 83,6’sı aile üyeleri arasında eşit miras dağılımının olduğunu; % 91,0’i miras dağılımının aile üyeleri arasında eşit paylaşılması gerektiğini; % 91,8’i ülkede adil bir dağılımın (genel kamu hizmetlerinde; eğitim, sağlık ve gelir dağılımında vb.) olmadığını; adil bir dağılım yapılması için ne yapılması gerektiğine dair katılımcıların % 27,3’ü adil olması gerektiğini ama bunun mümkün olmadığını, % 19,7’sinin eğitime göre olması gerektiğini; % 18’i çalışma koşullarına göre olması gerektiğini; % 11,5’i doğanın kendisine aykırı olması nedeniyle adil bir dağılımın olmaması gerektiğini; % 90,8’i genel kamu hizmetlerinden (eğitimde, gelir dağılımı ve sağlık hizmetleri) faydalanmada herkesin eşit haklara sahip olması gerektiğini düşünmektedirler. Bu verilere dayanarak Çanakkale İli’nde yaşayanların daha eşitlikçi ve demokratik değerlere sahip olduğu söylenilebilir.

Sonuç ve Değerlendirme

Kimliğin tanımlanması, oluşumu, üretimi ve yeniden üretimi toplumsal ve kültürel bağlamlara ve aynı zamanda farklı teorik perspektiflere göre değişmektedir. Bu bağlamda kimliğin farklı boyutlarıyla (toplumsal cinsiyet, teknoloji, sorumluluk ve adalet) ele alınıp incelenmesi, çok kültürlülüğün tartışıldığı günümüz dünyasında farklılıklarla bir arada uyumlu bir şekilde nasıl yaşanılacağı sorunu da gündeme getirmektedir. Ancak toplumsal yapıdaki farklılıkların neler olduğunun tanımlanıp onlar üzerinden ortak çözümler getirilmesi daha demokratik ve barışçıl yol izlenmesi ile mümkün olur. Bauman’ın (2001, s. 173) ifadesiyle kimlik artık çağdaş hayatın diğer tartışmalı yönlerini aydınlatmaya, kavramaya ve incelemeye yarayan bir prizma haline gelmiştir. Toplumsal analize konu olan yerleşik meseleler artık “kimlik ekseninde dönmekte olan söyleme uymak için farklı biçimde yeniden ele alınmakta ve yeniden düzenlenmektedirler. Örneğin adalet ve eşitlik tartışması, “tanınma” açısından yürütülmekte; kültür meselesi birey, grup ya da kategori farklılığı açısından ve aynı zamanda bölgesel diller ve melezliğe göre tartışılmakta; siyasal süreç insan hakları ve ‘yaşam siyasetleri’ (farklı bir ifade ile kimlik oluşturma, müzakere etme ve iddia etme) konuları çerçevesinde teorileştirilmektedir. Çalışmada da sosyal kimliğin sosyal yapılarda üretilip (aile, eğitim, sosyo-ekonomik yapı) bireysel özelliklerle bu değerlerin zamanla bireyler tarafından içselleştirildiği saptanmıştır. Nihayetinde bireyler arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur.

Yaşamımızın her noktasında daima kendimizle birlikte olan ve hatta bazen bizim önümüzde de olabilen, bazen de tüm benliğimizi kapsayan; benzerlikler ya da farklılıklar şeklinde kategorik bir düzene sokulabilen; devletin yurttaşlarına verdiği bir nüfus cüzdanı olabilen; gündelik hayatta işgal ettiğimiz roller seti ve sembollere yüklediğimiz anlamlar bütünü olarak da adlandırılacak kimlik nosyonu günümüz modern dünyasında bir kat daha önemli hale gelmiştir. Çünkü sınırlar/geçirgenlikler kalktıkça ya yeni kimlikler icat edilmekte ya da yerel kimliklere sıkı sıkıya tutunma ihtiyacı hissedilmektedir.

Çalışmada da toplumsal cinsiyet, teknoloji, sorumluluk ve adalet boyutlarıyla kimlik sorunu ele alınıp incelenmiştir. Bu çerçevede araştırmanın belli başlı sonuçlarını şu şekilde özetlemek mümkündür:

Çalışmaya katılanların % 57'si kadın, % 43'ü erkek; % 27,4'ü 50 yaş ve üzeri; % 40,7'si üniversite mezunu; % 62'si Çanakkale Yerlisi (birkaç kuşaktan beri hiç bir yerden göç etmemiş olanlar) ve % 10'u üçüncü kuşak Balkan Göçmenidir. Çanakkale Merkez Bölgesi'nde yaşayan katılımcıların büyük bir çoğunluğu (% 69) kendilerini orta sınıfın üyesi olarak algılamakta ve ekonomik gelirlerinin (aylık ortalama gelirlerinin 2001-3000 olduğunu ifade edenlerin oranı (% 24,1) görece olarak yüksek olmalarından dolayı orta sınıfın sosyo-ekonomik ve kültürel göstergelerine sahip oldukları görülmektedir.

Çanakkale İl'inin merkezinde yaşayanların kadın kimliğine genel anlamda olumlu bir değer yüklediği söylenilebilir. Bunu da kısmen Balkan Göçmenlerinin toplumsal yapıya daha demokratik değerler yönünde katkıda bulunduğu, kısmen kentin kıyı kenti olması kısmen de bölge halkı kadınlarının kamusal yaşamda daha yoğun olarak yer almaları (pazarda, çeşitli işletmelerde, tarlada ve hizmet sektörlerinde kadın emeğinin yoğun bir şekilde dolaşıma sokulması) ile daha az cinsiyetçi yaklaşımı benimsedikleri gözlemlenmiştir. Buna rağmen farklı kimlik tiplerinin oluşmasında toplumsal cinsiyetin belirleyici bir faktör olarak saptanmamasının nedenleri konusunda şu şekilde bir değerlendirme yapmak mümkündür: Toplumda işgal edilen roller setinin oluşturduğu toplumsal rol kimliği, ulus temelli kimlik ve bireysel kimlik tipleri ile kadının kamusal yaşamda çalışmasını destekleme arasında elde edilen negatif bulguyu toplumsal yapıda gömülü olan ataerkil ve erkeksi hallerin yaşadığımız modern dünyada bile hala etkisini sürdürmekte olduğuna bağlamak gerekiyor. Bunun nedeninin ise modernlik projesinin bir ayağının kadın bedeni üzerinden işlenmesine rağmen kadın varlığının 'eksikleri olan ve erkeklerin ona tanıdığı haklar ölçüsünde hakka sahip olduğu muhafazakar bir yapının' toplumun en derin hücrelerine kadar kök saldığını söylemek olanaklı hale geliyor. Ayrıca kamusal çalışma yaşamında bir erkek doktorun hastanedeki bir sorunu dile getiren ve bunun çözülmesini isteyen kadın meslektaşı hakkında "balatalarını sıyırmış" ifadesi bu durumu örnekler tarzdadır. Benzer şekilde bir devlet kurumunda memur olarak çalışan amiri tarafından fiziksel şiddete ve cinsel tacize uğrayan bir kadının ancak kadın derneklerinin olayı sahiplenmesiyle kişiyi şikâyet etmesi, buna rağmen kişinin görevden alınmak yerine başka bir yere tayin edilmesi erkek cinsiyetinin egemenliğinin uzun süre devam edeceğini gösteren işaretlerdir. Ayrıca farklı kimlik tiplerinin kadının kamusal yaşamda çalışmasını destekleme arasında herhangi bir ilişkinin bulunmamasının nedenini kentin küçüklüğü ile açıklamak olanak dâhilindedir. Metropol kentler insanları özgürleştirirken küçük kentler kadının kamusal yaşamda çalışma özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Kamusal yaşamda kadınların çalışmalarını destekleme aslında sadece onlara verilen 'hiçbirşeye karışmama' rolünü oynamaları ve geleneksel yapının onlara yüklediği rolleri yerine getirmelerinden ibarettir. Ayrıca küçük kentlerde dışarıdan gelmiş olma, bekârlık, yalnız yaşam sürdürme, herhangi bir gruba üye olmama ve nepotizmin (yeğencilik) daha yoğun olarak işlevselleşmesi kadının kamusal yaşamda mahalle baskısına daha fazla uğramasına neden olan etkili faktörlerdir.

Türkiye'nin diğer yörelerine göre görece olarak daha modern olduğu söylenen Çanakkale Bölgesi'nde bile kadın kimliğine yüklenen rol onların irrasyonel olduğu yönündedir. Yüzyüze yapılan bir görüşmede beyaz yakalı katmanı temsil eden inşaat mühendisi olan bir kadının ifadesi bu sorunun açıklamasını çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Bu kadın Çanakkale merkez köylerinden birinde köy muhtarlığı yapmış ve köye kamusal hizmetlerin getirilmesinde önemli katkılar sağlamıştır (köye su ve elektrik getirilmesi, sağlık ocağının yapılması, hayvanların korunması, bebek bakımı vb. konularda köylüleri bilinçlendirme). Buna rağmen kadın kimliğinin kamu hizmetlerini sağlama konusunda negatif bir etkisinin olduğunu ve artık toplumsal fayda sağlayacak hiçbir işle uğraşmayacağını ve ilk fırsatta dört yılda kendi elleriyle yaptırdığı evini satıp başka bir kente taşınacağını söylemiştir. Bu durum katılımcıların kadınların kamusal yaşamda yer almalarına neden olarak gösterdikleri kadının duygusallığı ile değil toplumsal yapının en derin dokusuna nüfuz etmiş olan erkeksi hallerle açıklamak daha gerçekçi durmaktadır.

Gözlemlerden ve yüz yüze yapılan görüşmelerden elde edilen verilere göre Çanakkale İli'nde bireysel yaşam biçiminin daha baskın olduğu ve 'modern yaşam' biçiminin benimsendiği söylenilebilir. Bireysel yaşam biçiminin benimsenmesinin nedeni belki de sonucu olarak da insanlar arasında mesafenin açılmakta olduğu ve internet aracılığı ile sosyal ilişkilerin yeniden kurulduğu söylenilebilir. Ayrıca televizyon izlemenin ve internet kullanımının yaygın oluşu kitle kültürünün oluşumunda belirleyici öğeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna ek olarak bireysel yaşamın benimsenmesinin negatif bir sonucu olarak da aşırı bireysel değerlerin oluşmasının kendilerinden olmayanların sorunlarını görmezden gelmeye hatta onların zarar görmelerinden hoşnut olma gibi davranış kalıpları geliştirdikleri görülmektedir. Diğer bir ifadeyle dışlama ve dışarıda bırakılma temaları daha yoğun yaşanmaktadır. Bu durum aydınlanma düşüncesinin özgür birey anlayışından ziyade modernite problemi açısından okunduğunda "kurgulanmış birey"lerin yaratılmasında bölgenin değerlerinin baskın olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Çanakkale İli merkez bölgesinde yaşayan (yerli ya da göçmen) insanların daha çok kendilerine karşı sorumluluk hissettikleri ve bireysel sorumluluk hislerinin daha yoğun olduğu görülmektedir. Ayrıca yüz yüze yapılan görüşmelerde de geçmişlerine karşı daha fazla meraklı oldukları ancak modern dünyanın değerlerine de ayak uydurulması gerektiği yönünde eğilimleri oldukları saptanmıştır. Bunun nedenini tarihsel bir nedenle -Bölgede Çanakkale Savaşı'nın ve Balkan Göçünün yaşanmış olması- açıklamak olanaklı görünüyor. Buna ek olarak eldeki verilere dayanarak Çanakkale'de yaşayan insanların benlik/kendilik değerlerinin Connolly'nin (1995, s. 162) ifadesiyle söylemek gerekirse 'kendi özbenliklerini koruma' sorumluluklarının daha yüksek olduğu söylenilebilir. Buna ek olarak kimliğin bireysel ve kolektif oluşumu konusunda Castells (2006, s. 14)'in bireyciliğin de aslında "kolektif kimliğin bir parçası olabilir" iddiasını da desteklemektedir. Farklı bir ifadeyle bölgedeki egemen olan "ben" değerlerinin bireyler tarafından içselleştirildiği ve onların da aynı değerlerin savunucusu haline geldiği ileri sürülebilir. Kendilerinden farklı olanların (etnik, cinsiyet, politik farklılık vb.) en hoşlanmadıkları özellik olarak "verilen sözlerin yerine getirilmemesi ve güvensizlik" cevabı bu durumu açıklar niteliktedir. Bölgede aşırı ben ve güvensizlik değerleri egemendir. Bunun sonucu olarak da kendilerini doğrudan ilgilendirmeyen sorunlarda "duyarsızlaşma" sürecinin yaşandığı söylenebilir.

Eldeki veriler ve gözlemlere dayanılarak bölgede Balkan Göçü'nün yaşanmış olması bireyleri ötekilerine karşı daha korunaksız kılması ve daha görünmez bir kimlik halinde yaşamak zorunda bırakması (görünürde herhangi bir baskı ve zorlama politikasının olma-

masıyla birlikte) daha bireyci bir yapının oluşmasına ışık tutmuştur. Aynı zamanda kendilerini daha fazla ulusal kimlikle ifade etmelerinde -özellikle birinci kuşak göçmenlerin sözlü anlatılarında- toplumsal dışlanmanın ve dışarıda bırakılmanın önüne geçilmesinde etkili faktörler olduğu saptanmıştır. Diğer bir ifadeyle kişi dışlanma korkusuyla yüklenen bir kimliği bölgedeki yerli halka göre daha fazla sahiplenmiş durumdadır.

Çalışmada da adalet anlayışının bireysel bir sorumluluk değil, devletin yükümlüğü ve sorumluluğunda olan haklar bütünü olarak görülmesi diğer bir ifadeyle vatandaşın kendi kendine sağlamak zorunda olmayıp modern devletin sözleşmecî mantığı içerisinde olması gerektiği düşüncesi Solomon'nun fikrini desteklemektedir. Ayrıca bütün kimlik tiplerinin ülkemizde gelir dağılımında adil bölüşümün olmadığını düşünenlerin oranı oldukça yüksektir. Ülkemizde adil bir dağılımın nasıl sağlanacağı konusunda ise katılımcılar eğitim ve çalışma koşullarının göz önüne alınarak adil bir dağılımın yapılabileceği yönünde görüş bildirmişlerdir.

Bütün veriler ve gözlemler dikkate alındığında şunları belirtmek mümkün hale gelebilmektedir. Çanakkale Bölgesi farklı kimliklerin (Pomak, Çerkez, Manav, Türkmen, Yörük, Roman, Boşnak vb.) bir arada sorunsuz bir şekilde yaşadığı mozaik bir toplumsal doku görünümündedir. Farklı kimliklerden herhangi birisinin diğerleri hakkında genel olarak olumsuz görüş belirtmemelerinin nedenleri olarak şunlar söylenebilir: Balkan Göçüyle gelen katılımcıların geldiklerinde uygulanan devletin istihdam politikalarının onların yaşam biçimlerine ve yaptıkları mesleklere uygun olarak yapılması, geldikleri yerlere göre daha rahat yaşam koşullarına sahip olmaları, aile büyüklerinin göçmen kimliğinin getireceği olası sorunlarına karşı çocuklarını herhangi bir suç olayına karışmamaları yönünde yaptığı uyarılar etkili olmuştur. Buna ek olarak Balkan Göçmenlerinin farklı ülkelerin kent ve kırsal yerleşim alanlarından gelmelerine rağmen Türkiye’de egemen olan Türk-Müslüman kimliğine sahip olmaları onların toplumsal uyum konusunda herhangi bir sorun yaşamadan var olan gelenek, görenek ve adetlere daha çabuk uyum sağlanmalarını kolaylaştırmıştır. Birinci kuşak göçmenlerin sözlü anlatılarında ifade ettikleri gibi *“yeni bir yere geldiğimiz farkındaydık ve çok çalışmalıydık, yer yurt edinmeliydik ve hiç bir olumsuz olaya karışmamalıydık, ilk geldiğimizde yerli halk biraz bizi aşağılıyordu ama biz tepki vermek yerine çok çalışıp yer yurt edinmeye çalıştık. Çocuklarımızı okuttuk. Çocuklarımıza da akşam saat beşten sonra eve gelmelerini tembih ettik. TC. devleti bizim devletimizdi ve bize kucak açmıştı. Bize verilen toprakları en iyi şekilde değerlendirdik. Bu nedenle küçük sorunların dışında hiç sorun yaşamadık”* cümleleri Balkan göçmenlerinin geldikleri toplumsal yapıya çok çabuk entegre olduğunu göstermektedir. Ayrıca bölgenin demokratik aile yapısı (mirasın kız ve erkek çocuklar arasında eşit şekilde dağıtılması, genel olarak iki çocuklu ya da tek çocuklu ailelerin bulunması), eğitim seviyesinin yüksek oluşu, farklı sivil toplum örgütlerinin yoğun olarak çalışması, iç göçün (devlet memurları dışında) azlığı, refah seviyesinin yüksek oluşu, masalları aratmayan coğrafyası (antik kentlerin ve adaların varlığı, denizin ve yeşilin büyüleyici güzelliği), yaşanan Çanakkale Savaşı nedeniyle ölü turizminin gelişmesi farklı kimliklerin birarada yaşamasını kolaylaştırmıştır. Buna rağmen en fazla hoşlanılmayan kimlik tiplerinin ise *“Doğu Kimliği ve Roman Kimliği”* olduğu yapılan mülakatlar esnasında saptanmıştır. Katılımcıların kendilerini toplumsal cinsiyet, dinsel ve siyasi kimlikle tanımlamamala-

rının nedeni olarak da bu tür ayrımların ve sıkıntılarının çok yoğun yaşanmadığı ile açıklamak olanaklı görünüyor. Bu kimliklerin yoğun olarak vurgulanması aslında bireylerin yaşadıkları sorunlarla ilişkilidir. Diğer bir ifadeyle 'sorun'un varlığı bu kimlikleri daha görünür hale getirebilmektedir. Oysa Çanakkale İli'nde bu türden sorunların yaşanmaması yöre halkının kimliği bir sorun olarak algılanmamasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca kimlik konusu çalışılırken öncelikle toplumsal yapı analizinin gerekliliği bir kez daha ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak sosyolojinin temel sorunsallarından biri olan görünen buzul dağıının arkasına bakılması gerektiğinin altının çizilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak farklı kimlik tiplerinin oluşmasında (toplumsal rol kimliği, ulusal/yerel kimlik, bireysel kimlik) başlangıçta toplumsal kurumlar (aile, eğitim, sosyo-ekonomik çevre) etkiliyken daha sonra bu kimlik tiplerinin üretilmesinde ve yeniden üretilmesinde farklı sosyal faktörler (toplumsal cinsiyet, teknoloji, sorumluluk ve adalet anlayışı) belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

- Aka, A. (2010). Kimliğe teorik yaklaşımlar. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 34(1), 17-24.
- Altheide, D.L. (1995). *An ecology of communication: Cultural formats of control*. Hawthorne: Aldine de Gruyter.
- Bailey, F.G. (1977). *Morality and expediency*. Oxford: Blackwell.
- Bauman, Z.(2001). *Bireyselleşmiş toplum* (Y.Alagon, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z.(2002). Modernite, postmodernite ve etik (A.Yıldız, Çev.). İstanbul: Doğu Batı.
- Bird, C. (2004). Status, identity, and respect. *Political theory*, 32(2), 207-232.
- Brewer, M.B ve Gardner, W. (1996). Who is this? Levels of collective identity and self representations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(1), 83-93.
- Burke, P. ve Stets, J.E. (2009). *Identity theory*. New York: Oxford University Press.
- Castells, M.(2006). *Kimliğin gücü* (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cerulo, K.A. (1997). Identity construction: New issues, new directions. *Annual Review of Sociology*, 23, 385-409.
- Chambers, I. (2005). Göç, kültür, kimlik (İ. Türkmen ve M. Beşikçi, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Calhoun, C.J. (1995). *Critical social theory: culture, society and critique*. Oxford, UK: Blackwell.
- Connolly, W.E.(1995). *Kimlik ve farklılık* (F. Lekeşizalın, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Dedeoğlu, S. (2000). Cinsiyet kimliği rolleri açısından Türkiye'de aile ve kadın emeği. *Toplum ve Bilim*, 86, 139-170.
- Henkel, M.(2005). Academic identity and autonomy in a changing policy environment higher education. *Universities and the Production of Knowledge*, 49(2), 155-176.

- Irving, J.M. (1994). Cultural differences and adolescent sexualities. J.M. Irving (Ed.), *Sexual cultures and the construction of adolescent identities* içinde (s. 3-28), Philadelphia: Temple Univ.Press.
- İmançer, D. (2007). Çağdaş kimliğin yapılanma süreci ve televizyon. *Doğu Batı*, 23, 237-254.
- Jenkins, R. (2004). *Social identity*. London and New York: Routledge.
- MacIntyre, A. (1981). *After virtue: a study in moral theory*. London: Duckworth.
- Marshall, G.(1999). *Sosyoloji sözlüğü* (O. Akınhay, D.Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Meyrowitz, J. (1989). The generalized elsewhere. *Critical Studies in Mass Commun*, 6 (3), 323-324.
- Stryker, S. (1980). *Symbolic interactionism: a social structural version*. Menlo Park, CA: Benjamin Cummings.
- Solomon, R.C. (2004). *Adalet tutkusu* (E. Altınay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Subaşı, N. (2005). Kültürel kimliğin melezleşmesi ve alevi modernleşmesi. G. Pultar ve Tahire Erman (Der.), *Türkiye Kültürleri* (ss.299-317). Ankara: Tetragon Yayınevi.
- Taylor, C.(1989). *Sources of the self: the making of the modern identity*. Cambridge: University Press.